

»... den urett som ikke rammer deg selv«. *Festskrift til Anders Bratholm 70 år*. Universitetsforlaget. Otta 1990.

En så mångsidig forskare och författare som Anders Bratholm förtjänar en innehållsrik och mångfasetterad festskrift. Och en sådan har han även fått. Boken innehåller sammanlagt 59 artiklar från de mest skiftande rättsområden. Tvånget att fatta sig kort har gjort de allra flesta bidragen lättlästa och även lättförståeliga. Det är givetvis ett hopplöst företag att försöka beskriva bokens innehåll. Här kommer endast vissa fragment att presenteras med det främsta syftet att uppmuntra andra att läsa boken.

Straffrättens allmänna läror hör inte till de frågor som synes ligga nordiska forskare och kriminalpolitiker närmast om hjärtat. Enligt min bedömning kan endast tre av bokens bidrag sägas behandla detta område. Kjell V. Andorsen ger i artikeln »Ugentlig rettsvillfarelse« en instruktiv överblick av hur norsk rätt, närmast då i form av högsta domstolens praxis, förhåller sig till okunskap och villfarelse om lagens påbud och förbud. Artikelns mest framträdande drag är den starka betoningen av argumentationsmodellen »reella hänsyn«. Författarens slutsats är närmast att hänsyn till generalprevention gör att rettsvillfarelse mycket sällan accepteras som grund för frihet från straff.

Ännu mera pedagogiskt uppbyggd är Svein Slettans långa (17 sidor) bidrag om bedömnin- gen av berusningens konsekvenser för det straffrättsliga ansvaret. Författaren uppfattar ruset påverka två element i brottsförutsättningarna, nämligen tillräkneligheten och skulden (uppsåt eller oaktsamhet). Han slår bl. a. fast att en person kan vara sanslöst berusad men ändå tillräk- nas faktisk skuld. Jag finner ett sådant språkbruk mindre lyckat. Det klassiska brottsbegreppet prövar i regel gärningsmannens personliga egenskaper under sökorden tillräknelighet och skuld (uppsåt eller oaktsamhet). Ibland används dock skulden som ett överbegrepp för dessa två egenskaper. Utevaro av tillräknelighet har en närliggande anknytning till sinnessjukdom och man kan i regel säga att den sinnessjuka har handlat uppsåtligt resp. oaktsamt. Sanslöshet, brist på medvetenhet om vad som händer runtom har en annan dimension. Föreligger ett dylikt tillstånd kan närmast hävdas att gärningsmannen inte handlat utan något har hänt med honom. Här är det mindre meningsfullt att hävda att gärningsmannen haft uppsåt, eftersom detta kräver någon form av kunskap om världen och dess utveckling. Oaktsamheten kan här närmast betyda situationen vid själva berusningen; att den sanslöst berusade skulle ha handlat oaktsamt låter sig inte gärna bestämmas eftersom det inte finns några aktsamhetsnormer för berusade. På det hela taget ser jag det som den enda riktiga lösningen vid svåra medvetenhets- störningar framkallade av rusmedel att omfatta den tyska »Vollrausch«-lösningen (StGB § 323a).

Raimo Lahti tar i bidraget »Totalrevideringen av den finska strafflagen och de allmänna lärorerna« upp frågor i anslutning till lagstiftarens beslut om strafflagens allmänna del samt straffrättsdogmatikens konstruktion av de allmänna lärorerna. I bägge verksamheterna kräver Lahti att kriminalpolitikens syftemål och värden beaktas. Till dessa räknar han främst prevention, rättvisa och humanitet. Beträffande lagstiftarens åtgärder håller jag med honom. Däremot ställer jag mig mera skeptisk till dogmatikens starka bundenhet till kriminalpolitiken. Detta är dock knappast rätta stället för en vidare diskussion och jag nöjer mig med att hänvisa in- tresserade till den utförliga litteraturlistan i Lahtis artikel.

Bokens övriga straffrättsligt färgade bidrag kan karaktiseras som kriminalpolitiska uttalan- den eller normal tolkningsjuridik. Alvar Nelsons »Den rättvisa brottspåföljden« står någon-

stans mitt emellan. Det speciella med denna artikel är att Nelson anger födelseår (och vid behov dödsår) på så gott som alla av honom omnämnda personer. Endast beträffande statsministrarna Torbjörn Fälldin och Ingvar Carlsson görs undantag från denna läsarvänliga praxis.

De kriminalpolitiska artiklarna har rätt varierande innehåll. Inkeri Anttila och Georg Fr. Rieber-Mohn tar upp samhällstjänsten och dess roll i påföljdssystemet. Rieber-Mohn verkar vara mera skeptisk än Anttila, något som eventuellt beror på att påföljden redan använts några år i Norge. Knud Waaben behandlar också påföljder och då närmare bestämt de speciella villkor och krav som kan kopplas till den villkorliga frigivningen. Sten Heckscher beskriver vissa tankegångar kring den nya svenska gränsen på 0,2 promille för rattfylleri. Hans slutsats blir att man nog kan leva med det nya samtidigt som straffrätten här drivs till gränsen av det möjliga. Artikeln avslutas med en ovanligt träffande utsaga om de som har straffrätt till sitt yrke: »Den straffrättsliga entusiasten måste alltså ständigt ta avstånd från sin kärlek.«

Carl-Johan Cosmo uttrycker under rubriken »Lagstiftaren och kriminalpolitiken« sitt missnöje med att »betrodda forskare kan manipuleras att ge sken av vetenskap även åt rent politiska ställningstaganden.« Han efterlyser politiska personer med tro på straffrättens grundläggande principer. Vem som så fatalt låtit sig manipuleras blir tyvärr en hemlighet, åtminstone för mig. Kirsti Coward är mera försiktig i sina uttalanden. Hon konstaterar bl.a. att politikererna i allt större utsträckning börjat fästa uppmärksamhet på hur enskilda straffbud rent språkligt utformas. Coward ser detta som ett försök att utnyttja kriminaliseringarnas symboliska budskap. Henrik Grönqvist ger igen i bidraget »Företagsstraff i Finland« en beskrivning av de finska förslagen om straffrättsligt ansvar för juridiska personer. Han avslutar med en mycket optimistisk förutsägelse om att vi i Finland redan i början av 1990-talet kan bestraffa juridiska personer. Det blir intressant att se om Grönqvist denna gång lyckas bättre med sin prognos; i FS för Andenaes (1982) gissade han att 1889 års lag skulle bli just 100 år gammal, dvs den nya strafflagen skulle komma 1989. Trygve Bergsåker argumenterar försiktigt för att räntor och inflation bör kunna beaktas vid påföljderna bot och konfiskation. Klaus Törnudd tar upp överkriminalisering och konstaterar att det är vanskligt att komma från fenomenet. Därför anser han att lagstiftningen bör innehålla möjligheten att utdöma »lindrigare straff när stadganden av yngre datum befinns vara inaktuella eller oskäliga.«

Övriga straffrättsliga bidrag är av tolkningsnatur och gäller påtagligt moderna fenomen. Jon Bing skriver om det straffrättsliga skyddet av kommunikation, Vagn Greve om företagsespionage, Viggo Hagstrøm om valutaterminalhandel, Gorm Toftegaard Nielsen om de danska reglerna för juridiska personers straffansvar, Torkel Opsahl om de mänskliga rättigheternas betydelse för straffrätten, Björn Stordrange om yttrandefriheten och Hans Thornstedt om sjukvårdspersonalens ansvar.

Av bokens övriga bidrag vill jag särskilt nämna fyra. Johs Andenaes tar upp ett mycket aktuellt ämne, nämligen hemlig rannsakan av misstänkts hem (resp. hotelrum). I Treholt-fallet förekom denna från agentromaner och -filmer välkända metod. Andenaes hävdar att detta inte är tillåtet enligt gällande norsk rätt. Särskilt avvisas nödrättsargument; en rättsstat kan inte tillåta att polisen kränker grundläggande mänskliga rättigheter under hänvisning till något så obestämt som nödrätt. Han beklagar också att Treholts advokater inte kommit på att angripa denna del av bevisningen. Torstein Eckhoff skriver om den sk bumerangsaken i Bergen, vari festobjektet spelat en betydande roll. Han hävdar att de fällande domarna mot 6 angivare av polisvåld grundar sig på otillräcklig bevisning och att de sålunda är felaktiga. Om

Eckhoff (och även många andra) har rätt är det fråga om en rejäl rättsskandal. Thomas Mathiesen beskriver på ett närmast suggestivt sätt barnfödarnas lott i sjukhusmiljön. Vanmakten inför denna organisation blir i texten mycket verklighetsnära. Svein Eng behandlar skillnaden mellan regler och »retningslinjer« och kommer till att dessa normtyper endast kan särskiljas utgående från användningssättet. Artikeln är välskriven men innehåller en överdrift som kräver ett påpekande. Eng ställer nämligen den engelskspråkiga litteraturen mot den nordiska och kommer till slutsatsen att den inte kan mäta sig med den nordiska och särskilt då den norska vad gäller konsekvens och grundlighet. Man får här oundvikligt den uppfattningen att endast dessa två språkområden befattat sig med frågan. Men så är det ju inte! Den tyska diskussionen är betydligt bredare än den anglosaxiska och innehåller banbrytande arbeten av Josef Esser, Robert Alexy och Klaus Günther.

Till sist må nämnas att festskriften även innehåller tre mycket personliga artiklar om Anders Bratholm. Dessa gör att läsaren får en rätt bra bild av bokens faktiska upphovsman.

Dan Frände

Helsingfors universitet

Penny Green: The Enemy Without. Open University Press. Buckingham, Bristol. 1990. 235 s. £10.99 (paperback), £32.50, (hardback). ISBN 0-335-09273-X/0-335-09274-8.

The enemy without er baseret på forfatterens forskning i forbindelse med udarbejdelse af en juridisk doktorafhandling. Den udefra kommende fjende er statsapparatet, som med sit politi og sin politik, herunder kontrol- og socialpolitik, trænger sig ind på et lille minearbejdersamfund, da det går i strejke.

Penny Green har sat sig for at undersøge, hvordan deltagelse i en langvarig faglig konflikt påvirker de strejkendes og deres nærmestes klassebevidsthed.

Samtidig udfordrer hun hovedparten af den engelske kritiske kriminologi, idet hun tilkendegiver, at den efter hendes mening arbejder på et for snævert grundlag. Ifølge Green koncentrerer de fleste kritiske kriminologer sig om kriminalisering (af bl.a. faglige konflikter) som et mål for statens kontrolpolitik og overser derved dialektikken imellem mål og middel. Green, derimod, mener, at en forsker i højere grad bør rette opmærksomheden mod kriminaliseringen som middel til at opnå øget kontrol, og at en skærpelse af kontrollen bl.a. skærper de kriminaliseredes politiske bevidsthed.

Forfatteren betegner sig selv som marxist og lægger ikke skjul på, at de strejkende har hendes varme sympati. Det erklærede politiske engagement er med til at gøre bogen levende, men betyder, så vidt anmelderen kan vurdere, ikke, at der af den grund bør stilles spørgsmål ved dens videnskabelige værdi. Der er tale om et stykke forskningsarbejde af høj kvalitet.

I gennem interviews og deltagende observationer i det lille minearbejdersamfund i Ollerton søger forfatteren at afdække minearbejdernes og deres hustruers holdning til sig selv, hinanden, loven, politiet, fagforeningen, massemedierne m.v. Herefter udpeges på grundlag af den klassiske litteratur, først og fremmest Karl Marx, fem grundlæggende karakteristika ved begrebet klassebevidsthed: Opfattelse af sig selv som klasse, identificering af en herskende klasse, som holdes sammen af en fælles interesse, der strider imod ens egen classes interesse, forståelse af at det antagonistiske klasseforhold er det grundlæggende karakteristikum ved det kapitali-

stiske samfund, en forestilling om et alternativt samfund, og endelig skal en vis (uklar) forestilling om at »befri sig selv« være tilstede.

De afdækkede holdninger og holdningsudviklinger måles op imod de fem klassebevidsthedskriterier. Herved når Penny Green frem til, at strejkeforløbet, med den politisering og magtanvendelse, som det førte med sig, på den ene side utvivlsomt var den afgørende faktor for den venstredrejning, den samlede politiske bevidsthed i det lille minearbejdersamfund gennemløb, men på den anden side ikke udviklede en klassebevidsthed i streng marxistisk forstand. Hvad Green ikke skriver direkte i sin konklusion, men som måske nok antydningvis kommer frem er, at den bevidsthedsudvikling, de mange citater afdækker, nøje bekræfter den leninske tese om at før arbejderklassen kan opbygge en egentlig socialistisk klassebevidsthed, skal en tradeunionistisk bevidsthed udvikles. At give eksempler og yderligere at omtale indholdet af de mange citater, vil føre for vidt på dette sted. Men alt i alt må det siges, at der igennem hele bogen fremlægges god dokumentation for såvel den endelige konklusion, som de delkonklusioner hvert kapitel afsluttes med.

Bogen indledes med en historisk oversigt over faglige konflikter i England og giver dermed forståelse af, at der, hvor minearbejderstrejken i 1984-85 adskiller sig fra tidligere konflikter, er ved dens massivitet og længde. Politiseringen og magtanvendelsen er i høj grad kendt fra tidligere.

Bogen kan anbefales både som informativ og som eksempel på god kvalitativ forskning.

Anette Storgaard

Århus Universitet

Joao Baptista Herkenhoff: Crime: Tratamento sem prisao. 1987 Editora Vozes Ltda. Rua Frei Luis, 100, 25689 Petropolis, RJ, Brasil.

Denne korte omtale bygger på en engelsk oversættelse af konklusionerne på en undersøgelse foretaget af en brasiliansk tidligere dommer, nuværende universitetsprofessor.

Undersøgelsen bygger dels på et tilsyneladende omfattende statistisk materiale i form af alle afgørelser fra en bestemt kriminalret over en periode på 10 år, dels interviews med nogle af de dømte. Formålet med undersøgelsen er bl.a. at afdække recidivomfang og -årsager.

Selve undersøgelsen ser ikke ud til at indeholde de store overraskelser for en nordisk kriminolog: - Tre gange så mange af de fængselsdømte idømmes nyt fængselsophold i forhold til de ikke-fængselsdømte; - Tidligere fængselsophold ser ud til at veje tungere end aktuel kriminalitet ved valg af straf for den ny kriminalitet; Fængsel rehabiliterer ikke, men producerer kriminalitet. Konklusionerne vil heller ikke overraske dem, der har fulgt den nordiske og engelske debat. Forfatteren når bl.a. andet frem til, at der er et stort behov for udvikling af alternative strafformer i Brasilien, at fængslerne og deres rolle ikke kan anskues løsrevet fra deres sociale og økonomiske kontekst samt at fængsler og kriminalpolitik udfylder en politisk rolle, som er dem tildelt af samfundets magthavere.

Når både bog og forfatter alligevel bør omtales på dette sted, skyldes det hovedsageligt to forhold: 1) Der er tydeligvis tale om en stærkt engageret forsker, som har nogle - i forhold til si-

ne egne omgivelser og miljø – særdeles nyskabende ideer og tanker og 2) forfatteren er interesseret i faglige kontakter under vore himmelstrøg:

Joao Baptista Herkenhoff

Caixa Postal 145-29001

Vitória, ES-Brazil.

Anette Storgaard

Aarhus Universitet

Joe Sim: Medical power in prisons. The prison medical service in England 1774-1989. Series: Crime, justice and social policy. Series Editors: Phil Scranton, Joe Sim and Paula Skidmore. Open University Press, Milton Keynes Philadelphia 1990. ISBN 0-335-15183-3, ISBN 0-335-15182-5 (pbk.). xii + 212 s. £32.50/£10.99.

Sociologen Joe Sim har skrivit en bok, »Medical power in prisons«, där han kritiskt analyserar uppkomsten, utvecklingen och etablering av läkarvetenskapens makt i engelska fängelser. Författaren arbetar vid Institute of Crime, Justice and Welfare, School of Social Science, Liverpool Polytechnic. Han har bland annat tidigare publicerat verk vilka behandlar fängelseanstalter i Skottland och i England. Författaren konstaterar i början av verket att det har inte tidigare funnits någon seriös sociologisk forskning som behandlat utvecklare av hälsovården i engelska fängelser.

Bokens teoretiska referensram är naturligtvis sociologisk. Författarens egen referensram bygger närmast på den franska radikalsociologen Michael Foucaults marxistiska teori, som erbjuder ett teoretiskt kontext vid analys av engelska fängelsehälsovården. Författaren tar upp tre viktiga dimensioner: 1. Identifikation av kontinuitet och diskontinuitet i maktförhållanden mellan läkarvetenskapen och fängslade i ett historiskt perspektiv, 2. Det motstånd som bruket av makt har väckt och därav härledda teoretiska frågeställningar, 3. Frågor kring makten som sådan och dess relevans för de, vilka är fackmän inom hälsovården för avvikande och motståndare av etablerad samhällsordning.

Författaren konstaterar genast i introduktionen, att han ämnar granska fängelsevården som ett medel att utöva makt i fängelser. Boken undersöker fängelseläkarvetenskapens förhållande till »fysikaliska och kemiska kontrollprogram« i fängelser samt hur läkarvetenskapen ideologiskt har förklarat svåra samhälleliga avvikelser. Samtidigt påvisas hur läkarvetenskapens ovannämnda funktioner har väckt en stark motreaktion bland fångar. Det senast omnämnda utvecklas även till ett centralt tema i boken.

Såsom ovan framkommer kritiserar i boken fängelseförhållanden och speciellt fängelsehälsovården djärvt. Författaren konstaterar att han varit rädd för att boken skulle leda till åtal för smädelse och han har därför låtit jurister kontrollera texten före publicering.

I första kapitlet behandlar författaren sin Foucault inspirerade referensram och återkommer till den även i slutet av boken. I sista kapitlet verifierar författaren sina hypoteser.

Boken framskider i kronologisk ordning. Det första egentliga kapitlet beskriver utvecklingen av hälsovården i engelska fängelser från slutet av 1700-talet, då första lagen därom konstituerades (1774). Följande kapitel beskriver etableringen av »läkarvetenskapens makt« i engelska fängelser ända till nutid. Skilt för sig har författaren granskat kvinnliga fångars och etniska minoritetsgruppers förhållanden i fängelser.

I boken finns många direkta citat om fängelseförhållanden, speciellt har författaren citerat fångars och deras stödgruppers långa beskrivningar om förseelser och grymheter, vilka fångar

blivit utsatta för i läkarvetenskapens namn. Poängteras bör dock, att flera citat är från debatter förda i två ledande engelska allmänmedicinska publictioner Lancet och British Medical Journal.

Författaren använder p.g.a. sin referensram »kvalitativa forskningsmetoder«: helheten och utvecklingen beskrivs med hjälp av talrika, enskilda exempel. I hela boken finns endast två tabell. Forskningsgreppet och bokens målsättning skulle knappast ha lidit om sk. »hårddata« andel skulle ha ökat. Det är uppenbart att det inte torde finnas tillgänglig statistik om bruket och missbruket av »Medical Power«. Däremot kunde t. ex. utvecklingen av antalet fångar, fängelsevårdspersonal och fängelsehälsovårdspersonal ha varit lättillgängliga fakta. Det kunde ha varit till hjälp i gestaltningen av den verkliga utvecklingen av hälsovården i engelska fångelser. Undertecknade, vars sociologiska utbildning varit positivistisk och har själv arbetat ca. 15 år inom fängelsehälsovården, har svårigheter att förena sig med författarens konklusioner. Förstås är det svårt för en utlänning att ta ståndpunkt i ett främmande lands organisation, vilket han knappast är insatt i.

Då man läst boken blev även oklart hurudan fängelseorganisationens maktstruktur (»Medical Power«) egentligen är i England. En helt annorlunda uppfattning om fängelsepsykiatriens utveckling och ställning i engelska fångelser från man av boken »Psychiatric aspects of imprisonment« (Gunn et al. 1978)¹. Av erfarenheten om hälsovården i flera länder har man kunnat konstatera, att representanter för hälsovården varit tvunga att länge och ihärdigt kräva förbättringar innan förändringar fåtts till stånd. Så har det även varit utanför fångelseanstalter. Notera bör, att hälsovårdspersonalen är knappast de enda vilka hörsammar de mänskliga rättigheterna och för talan om humanisering i fångelser.

Boken är dock en ingående och på många håll en levande beskrivning av fångelse, läkarvetenskapens och fängelsepsykiatriens utveckling. Ställvis reflekterar man även över att författaren kunde ha låtit, förutom en jurist, även en fackman inom läkarvetenskapen granska innehållet i boken. Olika grymheter vilka psykiatrin anklagats för de senaste årtionden och vilka åtskilligt beskrivs i boken, har varit allmänt accepterad vård överallt i världen (också utanför fångelser), eftersom alternativa vårdformer ej varit tillgängliga.

Fastän ovanstående kritik torde delvis vara befogad, blir man konfunderad över bokens teser angående frågan om det motstånd som väckts bland fångar. Enligt författaren har man de senaste årtionden grundat otaliga kommittéer, medborgarrörelser vilka försökt föra fångars talan. Från andra är det även känt, att oroligheter i engelska fångelser ej är ovanliga. Har inga verkliga förändringar kommit till stånd? Till detta kunde även bifogas den diskussion som förts inom läkarvetenskapen. Såsom ovan konstaterades, har det redan länge i engelska läkarvetenskapliga tidskrifter förts en utförlig debatt om fängelsehälsovården (jämfört med Finland, där detta område behandlas sällan i medicinska tidskrifter). Har debatten ej resulterat i önskvärd riktning? Tydligt ej, i föl t.ex. fanns det i BMJ en relativ bekymrad ledarskrift, som behandlade brister och missförhållanden inom engelska fängelsehälsovården. Har motståndet väckt kontramotstånd. Hur borde maktutövandet egentligen förverkligas för att reformer skulle ske. På denna fråga ger boken inte något egentligt svar.

Matti Joukamaa

Sinnessjukhuset för fångar, Åbo

1) Gunn J, Robertson G, Dell S, Way C. Psychiatric aspects of imprisonment, London Academic Press 1978.

Coming to terms with policing. Perspectives on Policy. Redigeret af Rod Morgan og David J. Smith.

Med foranstående titel har en gruppe engelske kriminologer og samfundsforskere i 1989 udgivet en samling artikler om en række emner indenfor det forskningsområde, der i de engelsktalende lande går under betegnelsen Policing.

Forfatterne er medlemmer af en forskningsgruppe, der med økonomisk støtte fra et forskningsråd (Economic and social Research Council) har haft som opgave at kaste lys over en række centrale problemstillinger indenfor emnet: Policing and the Public.

I et indledende kapitel af programagtig karakter har de to redaktører åbnet debatten (afsnittet hedder faktisk *Opening the debate*) med en redegørelse for årsagen til, at politiets virksomhed i de sidste 10 år har tiltrukket sig stigende opmærksomhed i England, nemlig en række voldsomme konfrontationer i løbet af 80'erne med oprørs lignende ofte raceprægede uroligheder, således i London i 1986, hvor en politimand blev dræbt. Det er begivenheder som efterfølgende har rejst diskussion om politiets metoder, strategi og fremfærd. Denne udvikling, som jo har en tydelig parallel i danske forhold, har skærpet interessen for en teoretisk analyse af politiets metoder og taktik, hvilket den foreliggende bog må ses som udtryk for. En anden betydningsfuld faktor har det været, at udgifterne til politiet har været stærkt stigende og dermed har øget kravene til en effektiv udnyttelse af ressourcerne. Behovet for rationalisering og prioritering i den offentlige sektor er blevet et dominerende træk i regeringens policy for politiet.

Bogens emner kan deles op i alment politimæssige emner herunder om polititaktiske og organisatoriske forhold, emner vedr. diverse kriminalitetsforebyggende foranstaltninger og andre emner, som vedr. forholdet mellem politi og borgere.

Community Policing

I et afsnit om den såkaldte »Community Policing« (*Constraints on the practice of community policing*), har en forskergruppe redegjort for resultatet af et projekt om udviklingen af denne i England populære politimodel, som siden begyndelsen af 80'erne har været operativ i de engelske storbyer. Ordningen har til formål at fremme et bedre og mere tillidsfuldt forhold imellem politi og lokalbefolkningerne herunder minoritetsgrupper, nemlig ved at udlægge lokale politiopgaver til små understationer, som betjenes af særligt udvalgte, egnede politifolk (*community constables*).

Formålet med projektet var bl.a. at undersøge, om der kunne påvises forskelle imellem den politimæssige betjening i lokaldistrikterne (*beats*) og den, der ydes fra hovedstationen af politifolk fra den almindelige omgangstjeneste, og eventuelt årsagen hertil.

Undersøgelsen viste, at der faktisk *kunne* påvises forskelle, idet »nærbetjentene« ifølge det indsamlede datamateriale – i god overensstemmelse med filosofien bag ordningen – fortrinsvis koncentrerede deres indsats om forbrydelser mod privat ejendom og om personlig kontakt med den lokale befolkning, mens politifolk fra omgangstjenesten (*relief-officers*) typisk holdt sig til traditionelle ordenspolitiopgaver som opretholdelse af ro og orden, færdselskontrol o. lign. Resultatet er ifølge forfatterne en naturlig konsekvens af, at omgangstjenesten er organiseret med henblik på her- og nu opgaver. Mens »nærbetjentene« typisk så det som sin opgave at nedtone småulovligheder, at afgøre sager med advarsel på stedet og – så vidt muligt – at undgå anholdelser, var det patruljerende politi efter materialet typisk mere regelbundet og havde en mere bastant måde at gribe hændelser an på (rapport/anholdelse).

Disse forhold kan forklare community policing ordningens succes i alt fald hos den positivt motiverede del af lokalbefolkningen, men kan også forklare en vis skepsis overfor ordningen hos kollegerne i omgangstjenesten.

Nabohjælp

Under overskriften *The Neighbourhood Watch Experiment* er der redegjort for en evaluering af det første engelske nabohjælpsprojekt, som blev iværksat i 1983 indenfor Metropolitan Police af daværende commissioner, Kenneth Newman, og som har dannet forbillede for de tilsvarende danske kriminalpræventive foranstaltninger, som blev gennemført i løbet af 80'erne i det Kriminalpræventive Råds regi.

Projektet var baseret på et amerikansk forbillede og indeholdt som dette bl.a. naboovervågning (N.W.) og mærkning af genstande (i Danmark Operation Mærkning) samt indbruds-sikring af hus og hjem m.v.

I 1985 iværksatte forfatterne med støtte fra Home Office en spørgeskemaundersøgelse af projektets effektivitet. Undersøgelsen, som omfattede et stort antal husstande i to underdistrikter indenfor the M.E.T. og i et tilsvarende kontrolområde, gav det temmelig overraskende resultat, at antallet af husstande, der havde været udsat for kriminalitet, navnlig indbrud, i undersøgelsesperioden var steget i begge undersøgelsesområder, mens det var faldet i kontrolområdet (sic!). Et andet formål med projektet nemlig at forbedre livskvaliteten i områderne ved en reduceret frygt for at blive offer for kriminalitet var opfyldt i et meget begrænset omfang på grænsen af det statistisk signifikante.

Generelt måtte det fastslås, at resultatet af projektet – mildt sagt – var »mindre lovende« end forventet. Flere forklaringer herpå drøftes indgående herunder mulige fejl i den til grund liggende filosofi og fejl og mangler ved de anvendte programmer og/eller ved organisationen.

Med hensyn til programmerne peges på vigtigheden af, at alle dele af N.W. implementeres som en samlet »pakke«, og at de kriminalpræventive tiltag er nøje afstemt efter lokalt behov og anvendes i passende »doser«. Navnlig findes det vigtigt, at programmerne evalueres og periodvis opfriskes af politiet.

Nogle af de problemer, der omtales i redegørelsen, er velkendte i Danmark, hvor det næppe alle steder er erkendt, at en stram lokal styring af den samlede kriminalpræventive indsats er nødvendig for at opnå en maksimal effekt. Ressourceproblemer og organisatoriske forhold spiller også i Danmark en rolle i denne forbindelse.

Den engelske politimester: Baggrund og ansvar. (Where the buck stops: Chief constables' views on police accountability).

I et kapitel om politimesterens rolle som den øverste direkte ansvarlige for politiets virksomhed, er der redegjort for resultatet af indgående interviews med samtlige tjenstgørende politimestre (chief-constables), ialt 43, som leder politikredse med et personale på fra 934 i den mindste til 27165 i den største (M.E.T.) og med et befolkningsunderlag på fra hhv. 440.000 til 7.202.000 indbyggere.

Forskerne har navnlig interesseret sig for politimestrenes sociale og faglige baggrund, og – som kapiteloverskriften antyder – for deres forhold til og vurdering af de andre komponenter i politiets overordnede organisation, nemlig Home-Office og de såkaldte Police Authorities, i

det følgende kaldet politimyndigheden, som er delvis folkevalgte organer bestående af kommunalbestyrelsesmedlemmer og dommere (magistrates).

Navnlig forholdet til politimyndigheden, som er udnævnelsesmyndighed, har i England givet anledning til debat, fordi politimyndighedens lovbestemte ansvar for opretholdelse af en hensigtsmæssig og effektiv politistyrke implicite indebærer konfliktmuligheder i forholdet til politimestrenes selvstændige ansvar (accountability) og diskretionære magtbeføjelser, som i England ifølge nogle forfattere hviler på en statsretlig doktrin*.

I forhold til danske forhold er det bemærkelsesværdigt, at nutidens chief-constables i alt overvejende grad udgår fra ikke akademiske miljøer og har arbejdet sig op gennem politiets grader uden akademisk grunduddannelse. Ca. ¼ havde dog senere i karriereforløbet erhvervet en akademisk grad enten fra Bramshill Police Staff College eller på åbne universiteter. Uddannelsesniveaulet var stigende, idet t.eks. vicepolitimestrene (deputy c.c.) gennemsnitlig havde en højere universitetsuddannelsesfrekvens end deres foresatte. Forfatteren når til den konklusion, at engelske politichefer udgør en »magtelite« og er »cosmopolitans«, idet de har et alsidigt karriereforløb i forskellige politistyrker navnlig indenfor Metropolitan Police, har betydelig ledelseserfaring, deltager i omfattende kursusforløb og er »øremærkede« til slutstillingen på et tidligt tidspunkt af karrieren. De udgør et »indforstået« netværk med nære forbindelser med de centrale organer navnlig med Home Office. En betydelig »respekt« for H.O., som skal godkende udnævnelser, er derfor ifølge forfatteren forventelig og uundgåelig uanset den principielle autonomi.

Med hensyn til spørgsmålet om forholdet til politimyndigheden (P.A.) var hovedindtrykket, at politimestrene gennemgående havde en positiv holdning til deres politimyndighed, som nogle dog fandt var for ukritisk (!) og apatisk, inaktiv og uden saglig forudsætning for at vurdere politiets problemer. »They are supportive but in my view not sufficiently critical«.

For alle var det væsentligt at understrege, at de ikke accepterede lokalpolitisk indblanding i politimæssige dispositioner, men var åbne for drøftelser med den folkevalgte myndighed om emner af fælles interesse. Også i forholdet til H.O. hævdede politimestrene deres principielle uafhængighed, men, som en politimester udtrykker det: The H.O. has a considerable amount of weight. Obviously the 51% (af budgettet) is a considerable stick with which to beat one. Det generelle indtryk var dog, at H.O. ikke intervererede i konkrete operative situationer, men nogle konkrete eksempler tydede dog på, at politisk indblanding t.eks. i forbindelse med masseudrykninger var forekommet eller forsøgt.

En tilsvarende problemstilling forekommer næppe i Danmark, hvor ansvars- og kompetenceforholdet er klart defineret i retsplejelovens § 109, hvorefter justitsministeren er politiets øverste foresatte og dermed politisk ansvarlig for politiets virksomhed. En indblanding i sager af operationel karakter ville derfor i Danmark være legitim, men stride mod dansk tradition og iøvrigt være politisk risikabel.

Kun en del af bogens emner er refereret i det foregående med forbigåelse af andre, som for så vidt havde fortjent en gennemgang eller omtale. Om alle bogens emner gælder det imidlertid, at de afdækker et behov for en parallel dansk forskning. Nogle emner kunne formentlig mest

* Se om denne problematik i Henning Kochs artikel: Den engelske Bobby. Mellem Teknokratiske selvstyre og Folkeligt Samtykke. N.T.f. 5/1984.

hensigtsmæssigt behandles i universitetsfagligt regie, mens andre med fordel vil kunne behandles som led i såkaldt politiforskning med deltagelse af praktikere.

I denne forbindelse er det værd at nævne, at den i 1977 af Justitsministeriet nedsatte arbejdsgruppe vedrørende politiforskning vil blive erstattet af en politiforskningsenhed under rigspolitichefembedet med basis i et sekretariat på Politiskolen og med en styringsgruppe, hvori indgår forskere fra universiteter og/eller højere læreanstalter.

Det er mit håb, at også emner som dem, der behandles i »Coming to terms with Policing«, kan passes ind i rammerne for den nye politiforskningsenhed, og at politiforskningen i øvrigt vil finde en naturlig plads i det danske politisystem, meget gerne ud fra generelle synspunkter, som dem der er dominerende i England, nemlig med betydelig vægt lagt på forhold der vedrører politiet og befolkningen: Policing and the Public.

Cornelius Larsen

Fhv. politimester

H. N. Giri: Consumers, Crimes and the Law. Ashish Publishing House, New Delhi, 1987, 349 pp.

Formålet med denne bog er dels »to examine the current state of the law (of India) relating to the problems of protection of health and welfare of the consumers against the false and fraudulent trade practices of the manufacturers and dealers during the course of their business in food and drugs«, dels »to evaluate the effectiveness of the existing legal mechanism« og endelig »to project an interpretation of all possible measures to combat such public nuisances« (s. viii). Eftersom der er skrevet relativt lidt om forbrugerbeskyttelse i udviklingslande, påkalder bogen sig betydelig interesse.

Fremstillingen tager sit udgangspunkt i, at den »prevailing allround corruption specially in the distribution of a large number of human consumable goods essential for the growth and development of consumer health« er en »obvious violation of consumer justice« (s. 1). »Adulteration of all sorts of food is so widely rampant that it is difficult to procure pure and unadulterated articles despite existing laws and government vigilance. People have lost the confidence that they can get, for a price, any nourishing article of food or drink in its pure form ... The consumer in India is generally full of doubt about the ethics of businessmen engaged in trade in articles of food« (s. 122). Et samfund med »prevailing allround corruption« i de virksomheder, som har til opgave at opfylde befolkningens mest grundlæggende behov – ikke noget under, at folk mister tilliden til erhvervslivets etik!

Lovgivningen til beskyttelse af forbrugerne er svag og svækkes yderligere af domstolenes »lenient view of offences« (s. 124), som lader lovovertrædere slippe af sted med små bøder, hvis de i det hele taget bliver dømt. Bemærkningerne af Gujarat High Court i *State of Gujarat v. Naval Kishore Damodardas Patil*, 1974 G.L.R. 736, imod denne generelle tendens citeres med billigelse: »A monetary fine of a small amount is more likely to be treated as an incidental expenditure incurred for the purpose of earning profit« (s. 130); »It is part of the function of the court to create an ethical climate, an appropriate ecology. What the courts approve and disapprove, what the courts view with indignation, and what with indulgence, shapes the contours of public opinion and public mores« (s. 131).

Skønt bøderne for økonomisk kriminalitet i Danmark (og de andre nordiske lande) er blevet kritisert for at være alt for små til at være andet end »an incidental expenditure incurred for the purpose of earning profit«, må man lede forgæves efter danske domspræmisser indeholdende en stillingtagen til dette problem ud fra prinsipielle overvejelser over domstolenes rolle i skabelsen af social retfærdighed. Det er heller ikke muligt at finde domspræmisser i lighed med de følgende ved Bhagwati, J. i *Ganeshmal Jeshraj v. Govt. of Gujarat*, AIR 1980 S.C. 264 (citeret s. 262 i bogen):

»Ordinarily it is not the small traders who adulterate the articles of food sold by them ... The Food Inspection Department itself on its statistics by catching small tradesmen and by its gross indifference and inaction, allows wholesalers and manufacturers to carry on their nefarious activities untouched and unaffected by the penal law. The result is that a wrong impression is being created in the public mind that the law is properly enforced, whereas in fact what is really happening is that it is only the small tradesmen who are caught and sent to jail while there is no effective enforcement of the law against the real adulterators. This is a failing which we notice in the implementation of many of our laws. It is only the smaller flies which get caught in the web of those laws while the bigger ones escape. This syndrome of soft justice to big economic criminals and harsh justice to humbler offenders is a systematic weakness which affects the credibility of the rule of law itself.«

Det, som levnedsmiddellovgivning bør dreje sig om, er livskvalitet, fundamentale sociale værdier, samt beskyttelse af forbrugerne. Det er godt at blive mindet om dette på grundlag af situationen i Indien på et tidspunkt, hvor EF har fuld fart fremad mod Det Indre Marked, eftersom man undertiden kan få det indtryk af denne proces, at den frie erhvervsudøvelse over grænserne er mål, ikke middel.

Børge Dahl

Handelshøjskolen i København

Mats Hilde: Droger och disciplin. En fallstudie av narkomanvård i Malmö, 200 sider. Arkiv Förlag, Lund 1990.

Det er ulike måter å beskrive og analysere behandling av stoffmisbrukere. Den tradisjonelle tilnærmingen har i stor grad vært å ta utgangspunkt i klientene og så prøve å gi et mer eller mindre vitenskapelig bilde av hvordan det har gått med dem etter behandling. Det omfattende svenske BAK/SWEDATE – prosjektet er et eksempel på dette. I Norge er en også i gang med et større prosjekt som tar sikte på å samle data om et relativt stort utvalg stoffmisbrukere som er i kontakt med behandlingsinstitusjoner.

Den siste tiden har vi imidlertid også sett at forskere har tatt for seg behandlingsinstitusjoner med en litt annen tilnærming. Fra Sverige har vi Bergmark og Oscarsson som i sin avhandling »Drug Abuse and Treatment«, blant annet drøfter behandlingsfilosofi og ulike former for sosial praksis som kommer til uttrykk i behandlingsinstitusjoner. I Norge har Liv Finstad i sin siste bok, »Den betalte familie«, valgt å beskrive utvikling og endringer i et behandlingskollektiv i Norge. Selv om ungdommene som er knyttet til kollektivet i høyeste grad kommer til orde, er

det sentrale i boka beskrivelsen og drøftingen av hvordan personalet og kollektivet som institusjon har utviklet seg i møtet med ungdommene og deres problemer og behov.

Mats Hiltes avhandling er i to deler. Den første del er ganske tradisjonell og beskriver oppbygging og endring i behandlingsapparatet for stoffmisbrukere i Malmø, beskrivelse af sosiale bakgrunnsvariable for klienter etc. Denne del har etter min oppfatning krav på mindre interesse.

Andre del er mer interessant og føyer seg inn i den ovennevnte tradisjonen. Her står forståelsen av behandlingsinstitusjonen som kulturelt og sosialiserende system, sentralt. Han tar utgangspunkt i det vi gjerne kaller de pedagogisk innrettede behandlingsinstitusjoner og stiller spørsmål om hvordan de forestillinger og den moral er ut – som bidrar til å holde sammen denne type behandlingsinstitusjoner – og hvordan dette kommer til uttrykk i den konkrete behandlingen.

Og det er denne del av avhandlingen som etter min oppfatning er interessant. Han gir en nok så tankevekkende beskrivelse av hvordan mye av det pedagogiske »regelverket« til tider kan synes svært rigid og også ha et noe komisk skjær over seg, uten at han faller for fristelsen til å bli polemisk. Jeg tenker for eksempel på retningslinjer som institusjoner kan ha for klesdrakt, musikk, hvorfor det er en uttalt målsetting å tilpasse seg et »svensson-liv« og lignende.

Det er også tankevekkende at mange av klientene som blir intervjuet, klart gir uttrykk for at de i stor grad opplever seg overlatt til seg selv når det gjelder egne problemer. Mange av klientene føler seg avvist når de vil ta opp disse. Klientene opplever det som uforståelig at de får beskjed om at de må »arbeide med seg selv« – og at dette mer eller mindre bokstavelig betyr at de må hankses med personlige problemer på egen hånd når de etterspør en eller annen form for terapeutisk hjelp. Dette står tilsynelatende i motsetning til institusjonens uttalte ideologi om at stoffmisbruk må sees på som et symptom på bakenforliggende problemer, men må vel sees som en mer eller mindre bevisst grenseoppgang mellom en pedagogisk og en terapeutisk behandlingsform. Denne type grenser er etter det jeg vet fra Norge, blitt noe mindre da mange pedagogisk innrettede behandlingsinstitusjoner har erkjent at klientene også har behovet for kvalifisert terapeutisk hjelp.

Desverre får vi ingen vurdering av denne type paradokser ut fra de ansattes perspektiv, noe som ville vært av interesse.

En annen viktig problemstilling er drøftingen av stoffmisbrukeren som en egen sosial type. Selv om personalet i behandlingsinstitusjoner kan ha de beste intensjoner om å se på stoffmisbrukere som ulike individer, sosialiseres en fort inn i sjablongtenkning og karakterisering av spesielle egenskaper knyttet til stoffmisbrukere. Opp imot dette står klientens selvoppfatning og identitet som i mange tilfeller i utgangspunktet ikke er knyttet til narkotikabruken, men helt andre sider ved egen person. Hilde drøfter hvordan personalets redusering av klientenes identitet til stoffmisbrukere innvirker på behandlingsfilosofien. Avhandlingen bør kunne være en inspirasjon for personalet i ulike typer behandlingsinstitusjoner i arbeidet med å bli mer bevisst på egen ideologi og egne holdninger overfor stoffmisbrukere.

Astrid Skretting

Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning
Oslo

J. T. L. James: A Living Tradition, Chaplaincy Division, Correctional Service of Canada, Ottawa, Canada 1990.

Bag bygningen af 1800-tallets fængsler lå der en vision. Fængslerne har vi stadigvæk, men hvad med visionen som legitimerede dem? Svaret er vel at visionen i mange henseender er krakeleret. Troen på den tvungne isolations resocialiserende virkninger kunne ikke leve op til virkelighedens verden. Tilbage står da, at vi har fængsler fordi vi ikke kan finde på noget bedre – altså en yderst nødtørfvig minimallegitimation, der ikke er egnet til at skabe nogen særlig entusiasme hos fængslets ansatte, for slet ikke at tale om de indsatte.

Så meget mere spændende er det, at the Correctional Service of Canada – oven i købet under ledelse af commissioner Ole Ingstrup, tidligere inspektør på Kragsskovhede, har kastet sig ud i en besindelse på fængslernes værdigrundlag for at lade resultatet blive styrende for de stadige reformer.

Nu er det jo ikke enestående, at der sker fornyelser i et fængselsvæsen, i Danmark kunne vi således henvise til AUF-betænkningen og arbejdet med enhedsfunktionen, men mon dog ikke det er temmelig enestående, at man som her codificerer sit værdigrundlag, hvorefter alt andet så haver sig at rette? Og altså i det mindste nærmer sig spørgsmålet om fængslets legitimation?

I Canada er der i alle tilfælde gjort et forsøg, og de ledende principper med den dertil hørende strategi kan man se nedfældet i »Mission of the Correctional Service of Canada«.

Det er nok rimeligt også at se J. T. L. James historiske arbejde i denne sammenhæng. Bogen behandler det canadiske fængselsvæsens historie siden oprettelsen af den første afsoningsanstalt i 1835 – men set ud fra en bestemt synsvinkel, nemlig fængselspræsternes.

Foruden en række sekundære kilder bygger forfatteren på præsternes indberetninger til the Director of Penitentiaries og senere justitsministeriet. Derved får man som læser et glimrende førstehåndsindtryk ikke alene af de praktiske problemer, men i høj grad også de mere principielle overvejelser, som hele tiden fulgte med.

Bogen indledes med en mere almindelig indføring i det moderne fængselsvæsens idégrundlag og historie, herunder også det forhold, at isolationstanken jo i høj grad har en religiøs baggrund. Hermed tænkes ikke blot på kvækernes »House of correction«, for forfatteren har gjort sig den ulejlighed at gå helt tilbage til klosterverdenen og dens forestillinger om bod og bedring. I et meget spændende afsnit afdækker James således den historiske sammenhæng mellem klosterboden og fængselsstraffen ... men han peger også på to afgørende forskelle: den bodssøgende i klosteret søgte boden i frivillighed og delte desuden de samme værdier, som klosteret. Sekulariseringen af klosterboden til fængselsstraffen har derfor fra begyndelsen været en vovelig affære.

Bogen er således ikke blot skrevet for historiens men i høj grad også for eftertankens skyld, og kommer derved til at stå i en god forlængelse af de reformbestræbelser, som er blevet udfoldet. Netop fordi den ikke bare holder sig til historien, men også forholder sig til den, er arbejdet også interessant for en ikke-canadisk læser.

Bogen fåes gratis ved henvendelse til »Chaplaincy Division, Correctional Service of Canada«.

Elmo Due

Vestre Fængsel

Dieter Meyer: Strafrechtsentschädigung und Auslagererstattung. Kommentar und Erläuterung für die Praxis. 2. Aufl. Verlag Kurt Gross, Frankfurt 1989. ISBN 3-89327-032-0. 537 pp. 178 DM.

Den ikke på forhånd med tysk ret på dette område fortrolige anmelder var umiddelbart skeptisk med hensyn til nødvendigheden af en så fyldig kommentar, når man betænker, at de tilsvarende danske regler omtales over mindre end en snes pp. i vor største retsplejelovskommentar. Ved nærmere læsning blev det dog ganske klart, at en tysk straffedommer næppe kan undvære bogen. Hovedprincipperne i dansk og tysk ret er hinanden meget lig: Skyldformodningsreglen som grundlag for udelukkelse af erstatning afskaffedes i 1971 (hos os 1978) og afløstes af en egenskyldsregel, og erstatningsområdet er fortrinsvis, men ikke udelukkende frihedsberøvelse og inddragelse af førret (i Tyskland indeholdt i samme lov). Den tyske retstilstand er derimod på afgørende punkter skrækkelig kompliceret, hvilket har givet anledning til en righoldig retspraksis og dermed et meget solidt materiale til kommentaren; vor næsten landsmand – forf. er dommer ved Landgericht i Flensburg – har også i høj grad kunnet nyttiggøre lokale afgørelser.

Som væsentlige processkabende elementer i tysk ret kan nævnes, at den nøgne erstatningspligt, ikke størrelsen, ex officio skal afgøres i selve dommen eller kendelsen, som afslutter sagen, og kun kan udskydes under meget strenge betingelser (naturligvis ikke, hvis sagen sluttes af anklagemyndigheden); praksis har forsøgt at eludere denne strenge pligt, men forf. indskærper den under udførlig citering af helt utvetydige lovforarbejder. Jeg ser ikke rettere end, at det også tvinger retterne til at afgøre helt håbløse sager, som måske slet ikke ville være blevet rejste i Danmark. For det andet er anklagemyndigheden ikke som hos os kompetent til at slutte forlig, således at retten også skal behandle de oplagte tilfælde, hvor kravet er utvivlsomt. For det tredje er politiets praksis om foreløbig inddragelse af førerretten ved mistanke om spirituspåvirkethed tilsyneladende langt strengere end her; spørgsmålet om eventuel erstatning, såfremt sagen ikke falder ud til frakendelse, er et af de mest omstridte med mange modstridende afgørelser, og hvor forf. som flere andre steder følger den strengere retning og vil anse det at føre motorkøretøj efter indtagelse af en ikke ringe mængde alkohol for groft uforsvarligt og således erstatningsudelukkende. For det fjerde udgør den nøgne godtgørelse for frihedsberøvelse kun 20 DM pr. dag, hvorved mange småposter, som ikke gøres gældende hos os, må omprocederes i Tyskland; f.eks. gives erstatning for ægtefællens omkostninger til besøg i arresten, for dokumenterede tab ved anvendelse af sekretæren som chauffør under førerretsinddragelse, men ikke for den prostitueredes tab af »Dirnenlohn« el. lign. (ikke overraskende afgørelser fra Hamborg).

Reglerne om udelukkelse af erstatning er komplicerede og omhyggeligt kommenterede. Udgangspunktet er grov uagtsomhed med undtagelser i begge retninger, mildnende ved, at den totale tavshed under sagen ikke kan medføre udelukkelse, hvorimod tavshed om det enkelte afgørende punkt kan medføre tab af erstatning selv ved kun simpel uagtsomhed, skærpene ved at visse indgreb aldrig medfører krav på erstatning, typisk indgreb modregnede i den senere dom. De mange eksempler viser dog en praksis meget lig dansk – dommere tænker åbenbart ens over landegrænserne. Blandt erstatningsudelukkende omstændigheder fremhæves fremføring af falsk alibi, skiftende forklaringer under sagen, »Nachtrunk« i sager om spirituskørsel (her strengere end dansk praksis), den for assurancesvig sigtedes sløring af egne formueforhold, forbliven i udartende demonstration (tilsyneladende strengere end i hvert fald københavnsk praksis i husbesættersager) etc. Den for mord på jøder i Ukraine under krigen tiltalte,

hvor alene forældet manddrab (dom fra 1981) ansås bevist, fik ej heller erstatning for uberettiget fængsling. En meget spændende dom, aftrykt in extenso, nægtede erstatning for to års fængsling efter frifindelse for bedrageri under meget kuriøse omstændigheder, uberettiget krav om erstatning fra staten for en uhyre kostbar malerisamling, hvor et spørgsmål bl.a. var, om tyske eller russiske tropper havde plyndret det relevante slot! Omvendt udelukkedes erstatning ikke trods fortielse af rette gerningsmand indtil efter forældelse, hvor motivet var ønsket om at beskytte en ven (muligt mildere end dansk praksis).

Bogen indeholder desuden et for praktikere nyttigt afsnit om den ikke-dømtes ret til omkostninger. Den valgte forsvarer godtgøres langt mere generøst end efter dansk retsplejelovs § 1007. Som i Danmark er der ofte tvist om rejse- og opholdsudgifter for udenbys forsvarere; forf. tilslutter sig den fornuftige mellemløsning at tillade det i større sager eller når specialkundskaber kræves, samt hvor også tiltalte bør uden for retskredsen, men ikke f.eks. ved »Demonstrationsordnungswidrigkeitenverfahren« – med sine 43 bogstaver det længste bændelormord, jeg har set. Godtgørelseskravene er ofte næsten kværlatorisk smålige, men alle afgørelser fremhæves lige loyalt af den flittige forf.; således får vi at vide, at tiltaltes indkøb af lovtekst eller lovkommentar ikke er en »nødvendig« udgift, og at forsvarerens fotokopiering til eget brug skal godtgøres, men ikke yderligere kopier til tiltaltes brug!

Peter Garde

Hillerød kriminalret

Kimberly L. Kempf: Measurement Issues in Criminology, Springer Verlag, 1990.

Kriminologin – det vetenskapliga studiet av brott – har i stort sett endast ägnat sig att beskriva resultaten av undersökningar och i mycket begränsad utsträckning tagit upp frågan hur man nått dessa resultat-metodfrågorna. Problemen har stått i fokus och lämpliga metoder har man lånat in från sociologi, pedagogik, psykologi och statistik. Den ovane forskaren har fått lära sig av andras erfarenheter samt studier i angränsande hjälpvetenskaper!

Kempfs antologi är ett försök att belysa olika metodfrågor inom kriminologin och detta främst med exempel hämtade från aktuell forskning. Boken är i första hand avsedd för forskarstuderande och mer oerfarna forskare men bör kunna ge även mer erfarna forskare nyttiga synpunkter. De tio kapitlen har olika författare men man har ändå lyckats hålla en ganska jämn standard.

De mer allmänt inriktade avsnitten kan med fördel läsas av alla intresserade medan de mer rent metodinriktade kräver relativt goda kunskaper för att ge någon behållning. Man ska inte räkna med att lära sig nya metoder men kan i gengäld ta del av många kloka synpunkter och pedagogiska exempel.

I ett inledande kapitel diskuteras teorins plats i vetenskaplig forskning.

Som »gästforskare« i kriminologi har jag ofta slagits av en i mitt tycke tunn teoribildning i kriminologin – detta kanske i sin tur beror på den relativt korta tid, som seriös forskning i ämnet bedrivits. Och ett annat skäl kan vara den ämfört med andra samhällsvetenskaper starka ideologiska kppplingen. Många kriminologer är och kanske ska vara aktiva i den kriminalpolitiska debatten!

Här argumenteras med kraft för vikten av teori inte minst för databaserad forskning. Och värdet av goda kvantitativa såväl som kvalitativa data betonas.

Av naturlige skäl handlar det mesta i boken om amerikansk forskning och dess grunder. Därför är många exempel och en del avsnitt som t.ex. det om datakällor av mindre intresse för nordiska forskare.

En varning bör nog lämnas mot genomgången av begreppen incidens och prevalens i kapitel 3. Den som inte känner till dessa begrepp förut blir nog inte mycket klokare efter läsningen. Här skulle en teoretisk struktur t.ex. med hjälp av s.k. Lexisdiagram kunnat förklara mycket!

Etiska frågor i samband med kriminologisk forskning diskuteras klokt och med många exempel i ett långt avsnitt. Här kommer fördelen med bokens resonerande form klart fram och frågan »freedom of scientific enquiry and protection of individual inviolability« belyses ur flera aspekter.

Till samma område hör också avsnittet gärningsmannaperspektivet – här argumenteras för att den »felande länken« mellan kriminogena faktorer och brottet – gärningsmannens beslut – bör studeras för att göra det möjligt att förstå varför brott begås.

Tre mer statistiskt inriktade kapitel ingår i antologin: ett om naturliga experiment, ett om longitudinella studier och ett om tidsserianalys. Jag är som statistiker lite tveksam till dessa avsnitt. Flera av exemplen är klart av intresse för den initierade. För att kunna tillgodogöra sig metodkärnan i dessa och framställningen i övrigt måste dock läsaren ha ordentliga förkunskaper i dessa statistiska metoder, annars är det risk att budskapet går förlorat!

Trots några kritiska synpunkter tycker jag att boken är väl värd att läsas av den erfarne forskaren, som kan tvingas att tänka till lite mer om sina metodval och dessas konsekvenser. Och forskarstuderande bör också kunna få ut en hel del av boken, men gärna då med handledning.

Torbjörn Thedéen

Stockholms Universitet

Ian A. Bell: Literature and Crime in Augustan England. Routledge, London and New York 1991. ISBN 0-415-02231-2. viii + 250 s. £35.00.

På side 5 afgränses bogens tema ved hjælp af følgende præcisering af dens titel: *The Press and its Roles in Disseminating and Resisting the Re-Categorisation of Certain Patterns of Legally Stigmatised Behaviour in the Southern Part of Britain at a Fairly Ill-Defined Time Around the Eighteenth Century.* I overensstemmelse med denne afgrænsning sammenfattes bogens Foucault-inspirerede tese om hvorledes massemedierne reflekterer det politiske systems bestræbelser på at regulere samfundslivet som: *Whatever its overt aims and deepest conscious commitments, then, Augustan literature both disseminates and resists the official criminalisation of activities and individuals ... Literature's role in society is thus never simply passive, recording or documenting practices and procedures, but always interventionist, seeking to stabilise or destabilise the prevailing distribution of power and allocation of meanings* (s. 229). Som forfatteren selv anfører på den citerede side er denne tese i mindre grad en empirisk hypotese end en (teoretisk-metodisk) trosertilæring, som kan anvendes som mønster eller paradigma for konkrete analyser. Som sådan anvendes den på en række tekster (billeder inklusive) af Boswell, Defoe, Fielding, Hogarth, Dr. Johnson, Pope, Swift, og af mange andre mindre kendte og/eller finkulturelt mindre værdsatte forfattere. Det er på disse konkrete analysers interesse en egentlig bedømmelse af bogens værdi måtte hvile. For i overensstemmelse med sin programtese forsøger forfatteren ikke at formulere nogen sammenfattende vurdering af litteraturens (kriminal)politiske konsekvenser i den undersøgte periodes England.

Jacob Hilden Winsløw

Kriminalistisk Institut, København